

Передмова

2004 рік завершився в Україні перемогою на президентських виборах В.Ющенка. Вони були особливі – вперше за багато років зламано традицію, що результати відомі наперед. Громадяни вийшли на головний Майдан у Києві та тисячі інших майданів і повернули собі право на чесні вибори. Те, що відбулося у листопаді – грудні й отримало назву „помаранчевої революції“, підтверджує, що в Україні були зреалізовані базові принципи виборчої демократії. І хоча вона знаменує принциповий розрив з епохою авторитаризму, розвиток держави надалі може відбуватися в різних напрямках, з різною швидкістю і не завжди доходить до встановлення стійкої демократії західного зразка. Тому успішність „проекту Україна“ пов'язана із здатністю ефективної розбудови в країні громадянського суспільства, поширенням засад громадянської політичної культури, запровадженням принципів ліберальної демократії, – словом, із створенням тих „правил гри“, за якими сьогодні живе весь цивілізований світ.

Визначальною складовою демократичного суспільства є громадянин – актор політичного життя. Р. Даль у своїй праці „Демократія та її критики“ доводить, що право на управління самим собою, суспільством є природним правом кожного громадянина. Відповідно, демократична теорія передбачає, що громадянам властиві різноманітні інтереси і що вони здатні усвідомлювати їх сутність, як і те, що інтереси громадян відмінні між собою і схильні до конфліктів.

А.Пшеворський зазначає, що „...демократія – це система вирішення протиріч, в якій результати залежать від того, що зроблять протилежні сторони, але жодна з сил не контролює процес, який відбувається. Результати вирішення певного протиріччя не відомі *ex ante* нікому з числа політичних сил, що борються між собою, тому що наслідки їх дій залежать від дій інших і їх неможливо передбачити з високою ступінню ймовірності.”¹ Власне тому демократія характеризується не владою тієї або іншої групи осіб, а владою права, яке регламентує політичну діяльність, включаючи й саму боротьбу

¹ Пшеворський А. Демократія и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе и Латинской Америке / Пер. с англ. Под ред. проф. Бажанова В.А. – М.: „Российская политическая энциклопедия“ (РОССПЭН). – 2000. – С. 30.

за владу всіх політичних акторів. Попри конфліктний характер демократичного суспільства, воно характеризується високим рівнем стабільності, яка досягається не лише за рахунок абсолютного домінування права, але і з допомогою цілої системи інститутів та процедур, які покликані узгоджувати ці протилежні інтереси.

Загальною рисою політичних інститутів є їхня деперсоніфікованість – вони універсальні для кожного громадянина та кожної суспільної групи. З допомогою політичних інститутів, через них відбувається боротьба інтересів та цінностей, а політичні лідери приходять до влади без насильства, спираючись на волевиявлення громадян. З-поміж основних політичних інститутів демократичного суспільства провідну роль відіграють інститути президента, парламенту, політичних партій та виборів. Взаємини, пов'язані з їх формуванням та функціонуванням, і є основою електоральної політики.

Політична наука в Україні – чи не наймолодша серед інших галузей суспільного знання. Шлях, який вона пройшла, безумовно, прискорений порівняно з природним еволюційним розвитком цієї галузі науки у світі з другої половини ХІХ століття. Прискорення зумовлює можливість теоретичного узагальнення практичного досвіду багатьох країн світу. Звернення до цієї можливості систематично стимулюється величезною кількістю суспільно-політичних викликів, які виникають перед державою та політичними акторами. Однак рівень усвідомлення сутності проблем/викликів залежить як від нашої готовності, так і здатності їх адекватно аналізувати.

На одній міжнародній конференції, присвяченій виборчому законодавству, один з високих державних мужів зізнався, що лише напередодні конференції прочитав, що таке мажоритарна виборча система. Сьогодні політики набагато далі у своєму знанні і використанні багатьох політичних термінів, але не завжди це узгоджується з реальним знанням процесів і механізмів, які відбуваються. І пояснень тут може бути багато.

Колись президент Чехословаччини Т.Масарик, не погоджуючись із констатацією недоліків демократії, заявив, що вони цілком слушні, але засобом покращення ситуації може бути лише розширення і вдосконалення демократії. Власне тому ідея цієї книги полягає не лише в узагальненні світового досвіду, але і в його поєднанні з аналізом реалій, які сьогодні склалися в Україні.

Сподіваємось, що книга буде цікавою не лише для науковців, політичних аналітиків, політиків та державних діячів, але й для всіх, хто цікавиться політикою.